

Літературна Україна

Газета письменників України

Заснована 21 березня 1927 року

Газеті «Літературна Україна» - 90 років!

«Літературна Україна» – улюблена газета кількох поколінь читачів!

Перший номер якої вийшов 21 березня 1927 р.

і довкола якої впродовж кількох десятиліть гуртується творча еліта,

є спільним здобутком багатьох поколінь, що доклали зусиль

до створення газети.

Ми вчора народилися — нам дев'яносто літ

Якщо точніше, перший номер нашої газети вийшов 21 березня — саме цей день згодом став ще одним святом — Всесвітнім днем поезії. Збіг, мабуть, символічний, адже поезія — чи не найповажніша гілка на дереві нашої літератури. За 90 літ газета переживала різні часи — тиск тоталітарного режиму, «смертельні обійми» цензури, евакуацію під час німецького вторгнення.

Але навіть в умовах комуністичної задухи «ЛУ» залишалася провідницею української літератури, культури, зв'язковою між творчою елітою і народом, духовною твердю. Саме з її шпальт прийшла до читачів ціла генерація творців, які вже після перших публікацій ставали відомими на весь світ: так трапилось 1961 року, коли головний редактор Павло Загребельний надрукував великі добірки в той час нікому ще не відомих Івана Драча, Ліни Костенко, Євгена Гуцала та інших. І саме тоді народилося потужне суспільно-мистецьке явище, назване пізніше «шістдесятництвом».

Приємно відзначити, що сьогодні, у нелегкий час, довіра між нами, дорогі читачі, продовжує зростати, як і наклад.

Щиро візнаємося: попри Ваші високі оцінки, ми свідомі того, що є над чим працювати й удосконалюватись, залишаючись чесними і самовідданими Вашими співбесідниками.

Нам відомо, що у багатьох містах пройдуть вечори з нагоди ювілею «Літературної України» — морально й духовно ми з усіма Вами! Тож святкуймо разом!

Літуркаїнці

«Літературна Україна» — улюблена газета кількох поколінь читачів!

Від імені Національної спілки письменників України вітаю газету «Літературна Україна» з ювілеєм!

90-ліття нашої газети — це свято не лише для всіх причетних до її творення — редколегії, авторів, усієї письменницької громади, а й свято численних читачів в Україні та за її межами, передплатників, які щочетверга чекають зустрічі з улюбленим виданням.

«Літературна Україна», перший номер якої вийшов 21 березня 1927 р., і довкола якої впродовж кількох десятиліть гуртується творча еліта, є спільним здобутком багатьох поколінь, що докладали зусиль до творення газети. У найглухіші часи тоталітаризму «ЛУ» залишалася для багатьох спраглих ковтком свіжого повітря, а наприкінці 80-х років минулого століття була відома своєю громадянською позицією і відстоюванням національних ідеалів. Газета творила незабутній літопис демократичних процесів у суспільстві, що ознаменувалися історичною подією — здобуттям Незалежності.

Зі сторінок «Літ. України» прийшли до читача і до вершин всенародного визнання наші найулавленіші майстри слова, які є гордістю нашої літератури. Послідовно відстоюючи українські духовні цінності, «ЛУ» впливає на зміщення національної самосвідомості, що є надважливим з огляду на виклики нашої свободи.

Відзначаючи величезний внесок «Літературної України» у процес національного відродження та у розвиток літпроцесу, від імені НСПУ зичу редакційному колективу і всім, хто творить газету, невтомності, позитивних вражень від роботи, нових цікавих публікацій і нових творчих вершин і, звичайно ж, читачквої любові та шанси!

З повагою

Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ,
голова НСПУ

Пропонуємо Вашій увазі добірку статей газети «Літературна Україна» за три роки

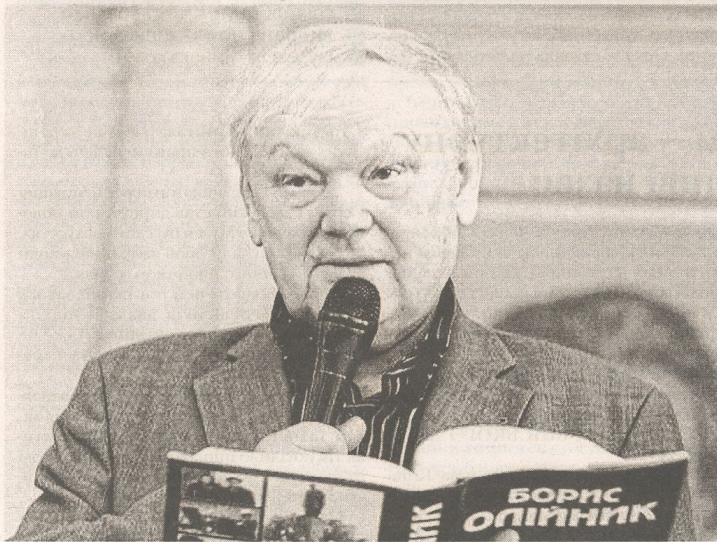
Драч, Іван. Добром нагріте серце // Літературна Україна. – 2015. – № 12. – С. 1, 8-9.

Жовтень у нас – місяць ювілеїв. І чи не найгучнішим є ювілей поета, Шевченківського лауреата Героя України Бориса Ілліча Олійника. Сьогодні про особливості його вдачі, значення для української культури і літератури розмірковує його побратим і теж Герой- Іван Драч.

Добром нагріте серце

■ Іван ДРАЧ

Жовтень у нас – місяць ювілеїв. І чи не найгучнішим є ювілей поета, Шевченківського лауреата, Героя України Бориса Ілліча Олійника. Сьогодні про особливості його вдачі, значення для української культури і літератури розмірковує його побратим і теж Герой – Іван Драч.

«Раз добром нагріте серце вік не прохолоне!» – відома нам усім сентенція. Вона дуже стосується особи Бориса Ілліча. Зовнішня подобица його більше пасувала б служителю Будди, але він – «православний більшовик» чи «православний комуніст». Що він лівий, це точно, і що він віруючий – теж не помилитесь. З-за батька, як мені видається, почалася була відома війна його із Павлом Загребельним. Юлова Спілка і Секретар Партко-

му – і війна на сторінках всесоюзної преси? Кому вона була потрібна, лише не для України. А може, саме й Україні вона була потрібна найбільше!

В мене батько не любив «більшовиків». Як згадує Олесь Гончар у своїх щоденниках, Федір Мефодійович навіть застерігав мою дружину Марічку: «Не вір йому (тобто мені!) – він більшовик!...» Борисів батько належав до тієї когорти, од переслідував якої мій батько ховався по сві-

тах усе життя. А доля нас звела разом із Борисом. Віп то рятував мене від усіляких переслідувань, то допомагав мені в усіляких таранатах. Часом лівий рятував мене, правого, від правих, які були за падто запопадливі в нападках на свого колегу – весь бруд зупинявся біля греблі, де чергував Секретар Парткому.

Свого часу я писав про Бориса Олійника рядки, які не могли сподобатися Павлові Загребельному, і який згодом висміяв ці мої слова: «Важко зараз знайти в українській поезії поета, який би з такою пристрасстю, із такою вимозливістю до себе працював у гуші всіх найгостріших проблем і дилем своєї непростой доби. А працює він буйно, болісно, засукавши рукава, випутувавшись пальцями в саме цесло живого життя. Наче вбачає своє покликання в тому, щоб весь клекіт живого дня поставити, параметрувати з контекстом вічності, з тим, від чого йдемо, і з тим, куди йдемо. Наче запрягся в тому, щоб своє творче життя-буття покласти на те, щоб знайти точні моральні і поетично-філософські означення цього Сьогодні!».

Загребельний сміявся: «Яке безладне пишшослів'я, скажемо ми в умовах ринкової економіки, коли володарями душ стають не якісь там віршоскладальники («марателі», як називають поетів-депутатів пенсіонери й шахтарі, що по півроку не одержують пенсії і зарплат), а «газові барони» і степові спекулянти «чутуном и сталью»... І коли Драч складав отой абсолютно (безглуздо) незаслужений панегірик про марного поета Бориса Олійника, то він мав на увазі... найперше самого себе...». Так Павло Архипович перекинув характеристику Боба на автора цих рядків, але я і досі переконаний в точності своїх слів. Поет належав часові, в якому жив і який утверджував.

(Продовження на 8 – 9-й стор.)

До 225 – річчя Петра Гулака-Артемовського. Нинішній рік можна назвати роком Петра Гулака-Артемовського, бо ж не лише його 225-літній ювілей відзначили 27 січня, а й 13 жовтня мине 150 років із часу відходу одного з перших класиків української літератури у вічність.

Неокласик про класика

До 225-річчя Петра Гулака-Артемовського

Петро ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ

Нинішній рік можна назвати роком Петра Гулака-Артемовського, бо ж не лише його 225-літній ювілей відзначили 27 січня, а й 13 жовтня мине 150 років із часу відходу одного з перших класиків української літератури у вічність. Не без підстав хочемо залучити до цих згадок і Павла Филиповича, Гулакового земляка, теж священничого сина, який здобувся в літературознавстві на неофіційний титул неокласика і чие 125-річчя відзначатимемо наступного року.

Павло Филипович, талановитий

дуже поволі розвивалася, занадто вузькими шляхами йшла, несміливим голосом доводила своє право на існування».

Обов'язково треба зауважити й на тому, що дуже відчутну жорсткість оцінок, даних П. Филиповичем першим класикам нової української літератури, можна й варто пояснювати тим, що їх він оприлюднює в статті «Поет огненного слова», присвяченій Т. Шевченку. Цілом природно, що особистісна соціально-психологічна, а тим паче соціально-політична інертність перших класиків різко контрастувала з відомою принциповістю чи й радикалізмом відповідних Шевченкових позицій. Саме звідси такий Филиповичів критичизм щодо попередників Т. Шевченка: «Якого-небудь реформаторства, вогню ідеї, зворушення духовного немає в згаданих письменників. Особливо визначається їхній консерватизм політичний...»

Повернімося, однак, до суджень Павла Филиповича про П. Гулака-Артемовського, про його місце й роль в історії українського письменства.

Добрий знавець європейського та російського літературного романтизму, П. Филипович не тільки погоджується з думкою про те, що перші паростки романтизму в українському письменстві зростив саме П. Гулака-Артемовський, а й глибше розкриває процес прищеплення цього явища на українській літературній ґрунт. «Мені здається, перш за все – це був вчений – що поволі й об-

сиджував, – і на цьому ґрунті народної поезії, народної творчості виростає квітка, відмінна від німецької – простіша, живіша, ніжніша, навіть інше слово тут можна вжити – сентиментальніша...» П. Филипович зазначає, що романтичний «баладний почин» П. Гулака-Артемовського швидко підхопили інші українські автори, зокрема Л. Боровиковський, а згодом і Т. Шевченко, причому останній, як зазначає літературознавець, «висловлював думки, подібні до цитованих думок Гулака-Артемовського». Тут малює на увазі судження обох класиків про роль у літературі народної пісні.

Певно, можна сказати, що П. Филипович бачив П. Гулака-Артемовського й тим, хто, можливо, й непослідовно, але все ж свідомо брався за подолання явища «котлярівщини» в нашому письменстві. Про це може свідчити й цитоване вище твердження про бажання П. Гулака-Артемовського відійти в «Рибалці» від бурлеску. Ще ширше розгортає літературознавець цю тезу в статті «До історії раннього українського романтизму» (1924). Реагуючи на працю М. Зерова «Нове українське письменство», П. Филипович не в усьому згоджується з автором нарисів, котрий зараховує окремих сучасників-наступників І. Котлярівського до кола його наслідувачів («котлярівщина»), зокрема й П. Гулака-Артемовського, не тільки в жанрі трагедійної поеми, а й в інших жанрах (байка, ода, послання, епі-

грамми, розповідь). У контексті розгляду кожного з названих напрямів фігурує П. Гулак-Артемовський із тим чи тим своїм твором.

Утім, не тільки царинною стиллю актуальна в контексті цієї розвідки ця стаття П. Филиповича. Не менш цікавими й цінними є спостереження вченого над тим, як виявився вплив П. Гулака-Артемовського на творчість Миколи Гоголя. Те, що такий вплив був і що М. Гоголь був добре обізнаний із творами П. Гулака-Артемовського, П. Филипович аргументує епіграфами з творів «харківського романтика» у деяких творах М. Гоголя, а також іншими запозиченнями: «Віразно позначився на творах Гоголя вплив Гулака-Артемовського. До XII розділу «Сорочинського ярмарку» дано епіграф з «Пана та собаки», що позначився і на тому епізоді розділу, де «оба кума прийнялись всхлипувати навзрід». М. І. Петров зазначав уже, – продовжує П. Филипович, – що найменша сварливого подружжя в цьому оповіданні взято з байки Гулака-Артемовського «Солопій і Хівря». В. В. Гіппіус [гоголезнавець. – В. П.] висловив думку, що мотив продажу душі чортові («Згублена грамота») можна виводити «не тільки з Гете та Жуковського, а й з балади Гулака-Артемовського «Твардовський»... Треба цю баладу Гулака-Артемовського згадати й у зв'язку з образом чорта в „Ночі проти Різдва“...»

Павло Филипович аргументовано знаходить і видимі типологічні паралелі «від» П. Гулака-Артемовського «до» М. Гоголя «на вироблення розповідної манери Гоголевої» у «Вечорах на хуторі поблизу Диканьки». Зокрема, Гоголева передмова до «Вечорів» «являє собою типовий зразок живої «усної» розповіді з різноманітними артикуляційними рухами, і веде свою тенецу не лише від усної словесності – анекдоту, казки і т. ін., а й від «післямов» Гулака-Артемовського до своїх творів, зокрема в хар-

Рильський неокласичний

Сьогодні минає 120 років від дня народження поета

Щойно видано книжкою поезії перших семи збірок Максима Рильського, що ними починається й утверджується його творча стежа. З них перед нашими очима виринає постать великого поета – «poetae Maxima» (себто найвищого, максимального, як жартівливо-шанобливо називали його сучасники) – від закоханого гімназиста до поета-неокласика. Це золота епоха творчості і самого Максима Рильського,

і неокласичного періоду доби Розстріляного Відродження. Поезія тут переливається сотнями барв, тем, почуттів, ніби велетенський орган грає містерію життєвого шляху людської душі, що прямує обширами Всесвіту. Так, це молодий Максим Рильський! У добу своєї юності, що збіглася з чи не найтрагічнішими роками життя його народу, – у час, коли його читали, ним захоплювалися, його поезії переписували від руки, щоб подарувати комусь на «день Ангела»¹, його ім'я викликало захоплення в гурті однодумців і зненависть у колі розгніваних опонентів, які не могли, однак, не визнавати його таланту і духовної вищості. «Одним із найбільших поетів доби 1917–1933 років» назве потім Максима Рильського укладач антології «Розстріляне Відродження», власне, і автор самого терміну на позначення цієї епохи видатний літературознавець Юрій Лавріненко. Максим Рильський «українські вірші почав писати з дитинства; коли мав п'ятнадцять років – вийшла друком його перша книжка поезій «На білих островах» (Київ, в-во «Життя й мистецтво», 1910). У ті ж часи друкував свої поезії у журналі «Українська хата». Рильський привітав українську національну революцію (вірш «Голос відродження» в журналі «Шлях», 1917, № 5–6), але його дві перші по 1917 році поетичні збірки – «На узліссі», ідилії (Київ, в-во «Шлях», 1918) і «Під осінніми зорями» (Київ, в-во «Грунт», 1918) – показують його на чималій відстані від гігантського революційного чорторію боротьби всіх проти всіх. У цьому юнацькому і ще несамотійному (впливи символістів) періоді творчості Рильського визначилась одна його постійна риса – інтимний зв'язок з природою, замислений ліризм тонкого обсерватора². У 1918 році родина Рильських, гнана і проскрибована, опиняється на роздоріжжі. Вигнана з власного дому, вона навіть шукає притулку в чужих людей. Але в поезії Максима Рильського ми цього не побачимо: мрія скрапає чорні реалії дійсності. Максим Рильський, за словами того ж Юрія Лавріненка, який, зрозуміло, і гадки не мав, що доведеться пережити поетові за цей час, «рятується з Києва на селі, де вчить дітей у школі, захоплюється мисливством і рибальством, живе книгами (родинна бібліотека Рильських була знищена більшовиками ще в 1918 році. – Н. П.) і поетичною творчістю».

(Закінчення на 4–5-й стор.)

Сьогодні минає 120 років від дня народження поета. Щойно видано книжкою поезії перших семи збірок Максима Рильського, що ними починається й утверджується його творча стежа. З них перед нашими очима виринає постать великого поета – «poetae Maxima» (себто найвищого, максимального, як жартівливо-шанобливо називали його сучасники) – від закоханого гімназиста до поета-неокласика. Це золота епоха творчості і самого Максима Рильського, і неокласичного періоду доби Розстріляного Відродження.

Тисячоліття князя Володимира

Минулої п'ятниці в Українському домі відкрили грандіозну виставку, присвячену князеві-хрестителю Володимирові Великому. Тут представлено понад триста портретів видатних родичів-нащадків князя, які стали відомими правителями не лише в Київській Русі, а й у багатьох європейських країнах, або ж видатними ієрархами церкви. Рівно тисячу літ, як князя-реформатора й примножувача земель не стало...

На вернісажі – багато відомих і візнаваних облич: старші з присутніх змогли зручно вміститися на стільцях, які стояли з обох боків зали в кілька рядів, а витриваліші слухали знаних промовців стоячи, утворивши масивне напівколо.

Відкриття виставки випало на унікальний день, як зазначив патріарх Філарет: по-перше, це День пам'яті рівноапостольної княгині Ольги. По-друге, саме цього дня 25 років тому біля Київради було вперше піднято синьо-жовтий прапор.

«Дуже важливо, що кожен, хто побачить цю виставку, легко зрозуміє, що місце Москви – другорядне, а Київська Русь – це могутня європейська держава, якою вона стала великою мірою завдяки князю Володимирові», – наголосив патріарх.

Митрополит Макарій, предстоятель УАПЦ, як і святійший Філарет, висловив щире вдячність Петрові Ющенку, який не просто зібрав цю дивовижну колекцію, а й провів точні лінії зв'язків між історичними особистостями та давніми визначними подіями. Йшлося як про вдалу композиційну побудову виставки, так і про те, що до кожного з портретів історичних особистостей додано поряд короткі екскурси в їхні долі: міста, де проживали та якими країнами правили, – починаючи від Анни Ярославни та Євпраксії і закінчуючи значно менш відомими нащадками Володимира, добре знайомими в більш віддалених землях. До речі, в центрі експозиції бачимо велике своєрідне панно, яке за формою нагадує земну кулю. В центрі його – князь Володимир, а навколо розходяться колами й множаться своєрідними променями-ме-

Як запевняє старший науковий співробітник Національного заповідника «Софія Київська» доктор історичних наук, професор Надія Никитенко, на фресці в храмі зберігся прижиттєвий портрет князя Володимира (крайній ліворуч)

риданами міста й особистості його могутнього роду, які залишили після себе помітний слід у тих містах і країнах. Без сумніву, навіть сучасники з ґрунтовною вищою освітою тут знайдуть для себе багато відкриттів.

Віце-прем'єр і міністр культури В'ячеслав Кириленко акцентував на тому, наскільки довгим виявився шлях творення і відновлення нашої держави, а народний депутат шести скликань Юрій Костенко

як висновок після побаченого огрому історичних облич озвучив заклик до всіх нас: «Не будьте байдужими!» Ще один відомий депутат Ярослав Кендзьор висловив побажання, щоб якомога скоріше, об'єднавши зусилля, УПЦ КП й УАПЦ довели до кінця духовну перемогу над Московією та її загарбницькою церквою.

(Закінчення на 2-й стор.)

Минулої п'ятниці в Українському домі відкрили грандіозну виставку, присвячену князеві-хрестителю Володимирові Великому. Тут представлено понад триста портретів видатних родичів-нащадків князя, які стали відомими правителями не лише в Київській Русі, а й у багатьох європейських країнах, або ж видатними ієрархами церкви. Рівно тисячу літ як князя-реформатора й примножувача земель не стало.

Володимир Великий: європейський вибір України

Важко переоцінити роль князя Володимира Великого у розвитку України, адже він за час свого правління не лише охрестив Київську Русь, а й зробив цю державу найбільшою та наймогутнішою в Європі, першим з українських князів став карбувати національну монету із тризубом.

Значення та внесок Володимира Великого для сучасного культурно-історичного простору обговорювали в Актівній залі Інституту філології КНУ ім. Т. Шевченка. Там відбувся круглий стіл до Дня слов'янської писемності та 1000-ліття смерті князя Володимира Великого на тему «Князь Володимир Великий — державник і хреститель Київської Русі-України». Захід організувала кафедра історії української літератури і шевченкознавства. Її завідувач — професор Оксана Сліпушко та директор Інституту філології — професор Григорій Семенюк були модераторами.

«Із Володимиром Великим і його сином Ярославом українці пов'язують ідеал мудрого правителя. Його образ широко представлений у ранньому письменстві Київської Русі та у фольклорі. Володимир зміцнював державу не лише владою та зброєю, а й культурою і духовністю», — зазначив директор Інституту філології.

У круглому столі взяли участь Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет, перший проректор КНУ імені Тараса Шевченка Олег Закусило, громадський і культурний діяч Олег Дерев'яно, історик, політик і письменник Володимир Сергійчук, мистецтвознавець Дмитро Степовик, отець Іван Грицаюк, провідний сучасний український теолог і патролог, філософ Юрій Чорноморець, художник Володимир Слєпченко та ін.

Першим із гостей слово взяв Філарет. Він наголосив, що саме після прийняття християнства Київська Русь стала потужною державою, у ній почали розвиватися культура та духовність. А Воло-

димир був першим правителем, який ввів Київську Русь до простору європейської цивілізації. Патріарх також нагадав, що Володимир Великий канонізований не лише православною, а й католицькою церквою, адже правив ще до розколу єдиної християнської церкви. Святого шанують у багатьох країнах світу. Зокрема, Володимир Великому відкрито пам'ятник у польському місті Гданськ. У соборі Павла і Павла у Ватикані є ікона українського князя — на ній також зображено тризуб.

Доктор філологічних наук, професор Оксана Сліпушко розповіла про довгий і непростий шлях мощів Володимира до його Батьківщини. Зараз вони зберігаються у Києво-Печерській лаврі, їх передали в Україну 2005 року.

«Володимир Великий помер 15 липня 1015 року. Така дата вказана у «Повісті минулих літ». Рештки князя поховали у саркофазі Десятинної церкви. 1240 року

її зруйнували монголо-татари під час набігу. Пізніше, 1635 року, київський митрополит Петро Могила провів розкопки Десятинної церкви й знайшов там останки Володимира. На місці Десятинної церкви збудували церкву Святого Миколая, а мощі князя змушені були «подарувати» Успенському собору в Москві. Там вони пролежали 400 років. В радянські часи мощі переховували в архівах. Напередодні Другої світової війни їх відвезли до Сталінграда. Під час блокади міста мощі зникли, проте згодом були знайдені», — зазначила Оксана Миколаївна.

Про неоціненне культурно-історичне значення патрона Київського університету розповів Володимир Сергійчук. Історик вважає, що 860 рік став часом відліку становлення української державності. Адже на той час уже існували три гілки влади, а Київська Русь була визнана світом могутня країна.

Про образ Володимира у сучасному просторі вів мову теолог Юрій Чорноморець. Він розповів про новітню війну, яка розгорнулася за спадщину київського князя. Головним претендентом на чужі заслуги знову стала Росія. «Для російського президента дуже важливо, щоб така знакова дата, як 1000-ліття від смерті хрестителя Русі Володимира збіглася з часом розширення меж Росії, зокрема, за рахунок України», — вважає філософ. Однак таке уявлення голови сусідньої країни в релігійних колах УПЦ називають, як мінімум, необґрунтованим, адже Росія не є спадкоємицею Київської Русі.

Інтерактивна частина круглого столу була представлена виступом художника Володимира Слєпченка і презентацією його полотна — портрета Святого Рівноапостольного Великого князя Володимира з серії «Обрані часом», яку митець виконав у техніці «арт-лайн».

Володимир МУКАН,

прес-центр Інституту філології КНУ ім. Т. Шевченка

Мукан, Володимир. Володимир Великий: європейський вибір України // Літературна Україна. — 2015. — № 28. — С. 3.

Важко переоцінити роль князя Володимира Великого у розвитку України, адже він за час свого правління не лише охрестив Київську Русь, а й зробив цю державу найбільшою та наймогутнішою в Європі, першим з українських князів став карбувати національну монету з тризубом.

Кроп, Тетяна. «Поезія в часах перехідних і вічних» // Літературна Україна. – 2015. – № 16. – С. 2.

Таку назву мала доповідь, з якою письменниця Любов Голота виступила на науковій конференції з нагоди 80-річчя Ліни Костенко. Саме так назвали й виставку, яка триває у Державному музеї книги і друкарства України. Її присвячено 85-літтю поетеси.

■ ВИСТАВКА

«Поезія в часах перехідних і вічних»

■ Тетяна КРОП

Таку назву мала доповідь, з якою письменниця Любов Голота виступила на науковій конференції з нагоди 80-річчя Ліни Костенко. Саме так назвали й виставку, яка триває у Державному музеї книги і друкарства України. Її присвячено 85-літтю поетеси.

Розміщені тут матеріали – з фондів колекції Музею книги і друкарства, Національної історичної бібліотеки України, видавництва «Смолоскив». Наукової бібліотеки імені О. Ольжича – висвітлюють різні періоди творчої біографії сучасної поетеси «для епох».

Початкові вітрини експозиції розповідають про те, як засвітилася зірка Ліни Василівни на літературному небосхилі.

Перші три збірки поезій Ліни Костенко: «Проміння землі» (1957), «Вітрила» (1958), «Мандрівки серця» (1961)

У них бачимо її перші поетичні збірки «Проміння землі», «Вітрила», «Мандрівки серця». А фото доносить до нас гарне окрилене обличчя юної студентки Московського літературного інституту імені О. Горького. Перекладену їсю власноруч російською мовою збірку «Проміння землі» високо оцінив російський письменник і драматург Всеволод Іванов.

Автори виставки пропонують почитати ще один схвальний відгук. Його написав Василь Симоненко на книгу поезії Ліни Костенко «Мандрівки серця». Стаття вийшла спочатку у газеті «Молодь Черкащини», згодом була передрукована в журналі «Слово і час». Тож читаємо у рецензії: «Третя книга Ліни Костенко на диво рівна. Тут немає слабких віршів. Є прекрасні й хороші поезії. Найслабші з них могли б стати окрасою багатьох поетичних збірок».

Книжка «Мандрівки серця», що побачила світ 1961 року, мала широкій резонанс, і саме навколо неї схрестилися списки літературних критиків. Одні відгукувалися позитивно, зауважуючи, що життя має не лише світлі тони, тому не можна писати, що все у нас тільки добре, а слід порушувати проблеми, думати над виправленням помилок, що й робить авторка. Та їхні опоненти вважали, що в Радянському Союзі не може бути жодних підстав для песимізму.

Чи не найбільше критичних стріл полетіло у вірш «Кобзарю, знаєш». Ідеологам від літературознавства вкрай не сподобалися відомі рядки:

*Бо пам'ятайте,
що на цій планеті,
відколи створив її пан Бог,
ще не було епохи для поетів,
але були поети для епох!*

Як же, мовляв, доба будівництва комунізму може бути епохою не для поетів?..

Після шаленої критики почалося згортання друку поезії Ліни Костенко. Довгих 16 років тривала неласка заборона на

твори поетеси, а з її віршами можна було ознайомитись лише у нелегальному самвидаві. Відвідувачі побачать документ того часу – передрукований на машинці вірш «Вирлооке сонце».

Окрему виставкову вітрину присвячено історичному романові у віршах «Маруся Чурай». Подолавши шестирічний тернистий шлях до читача, він вийшов друком 1979 року у видавництві «Радянський письменник». Поряд із першим та ще кількома виданнями твору розміщено раритетний експонат. Це примірник роману «Маруся Чурай», який у 1979 році від руки переписав житель Ворохти Іван Мойсяк. Музейники розповідають, що це одна рукописна копія твору є в Казахстані.

«Митцю не треба нагород, його судба нагородила» – у цих словах життєве кредо поетеси. Вона відмовилась від численних відзнак, бо не хотіла ставати в один ряд із не дуже, на її думку, гідними лауреатами. Ось чому в експозиції – мала кількість її свідоцтв про нагороди. Найпочесніша з них – присвоєна поетесі 1987 року Державна (нині – Національна) премія імені Т. Шевченка.

На виставці представлено фото, що нагадують про 15-річну роботу Ліни Василівни у складі історико-культурної експедиції в Чорнобильській зоні, книжкові видання, літературознавчі дослідження, переклади творів поетеси, тексти її лекцій та ще чимало цікавого.

ВЕЛИКИЙ КОБЗАР в імперських ГУЛАГах

Час постання ГУЛАГу (як відомства ленінсько-сталінської епохи з іменем «Главное Управление Лагерьей») відносять до 1930 року. Проте в Російській імперії це «управление» існувало відвічно. Власне — з часу виникнення самої імперії. Атмосферу його найчастіше відчували на собі люди духовного складу: національні лідери (за імперським виразом «инородцы» стосовно самої Росії), письменники різних національностей, релігійні діячі.

В России чтут
Царя и кнут...
Чем больше бьют,
Тем больше жнут...
Олександр Полежаєв

Пришли ми на пораду до Тараса...
Василь Рубан

До возведення на престол Петра Першого їм (за якісь антиімперські «провини») дозволялося емігрувати за межі імперії (князь А. Курбський, 1564; друкар І. Федоров, 1567), а пізніше для них будувалися спеціальні в'язниці та навіть кріпості (Петропавлівська в Петербурзі). Існували також ГУЛАГи («полегшеного» типу: військові гарнізони, але строгого режиму й у суворовіддалених краях імперії. Чи не першими туди було запроторено наших національних героїв П. Полуботка (1723) й П. Калнишевського (1775), а невдовзі там же опинилися і «іхній» чиновник та прозаїк О. Радищев (1790), «декабрист» К. Рилєєв (1825), поет О. Полежаєв (1828), «петрашевіць» Ф. Достоєвський і О. Плещєєв (1849), літератор і філософ М. Чернишевський (1862) та ін. Не кажучи вже про численних народо-вольців кінця XIX ст. У радянські часи кількість запроторених за грати письменників і загалом людей духовної праці складала не одиниці, а сотні й тисячі. Тому ГУЛАГ став уявлятися

як великий материк, архіпелаг. Звідси й назва книги О. Солженіцина «Архіпелаг ГУЛАГ».

Тарасу Шевченку судився ГУЛАГ ніби «полегшеного» типу: десятилітня солдатчина в Оренбурзькому окремому корпусі. Везли поета в той корпус з Петербурга протягом семи днів, а звільняли з нього (після «десятилітки») протягом семи місяців.

Це коли йдеться про фізичне перебування Шевченка в військовому ГУЛАзі; що ж до ув'язнення творчої спадщини поета, то значна частина її (вилучена під час арешту збірка «Три літа», куди входили його «Сон» і «Кавказ», «Великий льох» і «Холодний яр», послання «І мертвим, і живим...» та ін.) залишалася в ув'язненні повних 60 років (1847–1907). До виданого в 1907 році «Кобзаря», ініціатива видання й текстологічне опрацювання якого належали О. Лотоцькому і В. Доманицькому, у видавництвах імперії та зарубіжжя виходили переважно «цензурні переїди» його (О. Лотоцький. Сторінки минулого // Праці українського наукового інституту. — Варшава, 1934. — Т. 21. — С. 129).

«Кобзар» зразка 1907 року за радянських часів перевидався безліч разів, але без жодного посилання, що його підготовку до друку здійснили О. Лотоцький та В. Доманицький. Академік О. Білецький у 1957 році говорив, що на виручку від щорічного продажу Шевченкового «Кобзаря» утримувалися прак-

Т. Г. Шевченко. Автопортрет. 1847 р.

тично три академічні інститути (мовознавчий, літературний і фольклористики та етнології). Не уточнював академік лише того, що з тих (радянських) видань цензура постійно вилучала кілька творів (так звані «антибоданівські» вірші, поема «Великий льох» та ін.), які продовжували, отже, перебувати в ГУЛАГу аж до здобуття Україною незалежності в 1991-му. Як це робилося практично, знаходимо у щоденникових записах Сергія Єфремова — випускника Київського університету 1901 року, міністра з національних справ в уряді Центральної Ради, «хрещеного батька» назви УНР (1917–1918), віце-президента Всеукраїнської академії наук у 1923–1929 році і в'язня радянського ГУЛАГу в 1929–1939 роках.

(Продовження на 6-й стор.)

Час постання ГУЛАГу (як відомства ленінсько-сталінської епохи з іменем «Главное Управление Лагерьей») відносять до 1930 року. Проте в Російській імперії це «управление» існувало відвічно. Власне — з часу виникнення самої імперії. Атмосферу його найчастіше відчували на собі люди духовного складу: національні лідери (за імперським виразом «инородцы» стосовно самої Росії), письменники різних національностей, релігійні діячі.

Косів, Михайло. Поезія Василя Симоненка як символ епохи шістдесятництва // Літературна Україна. — 2015. — № 1-2. — С. 6-7.

Винесене у заголовок твердження містить два компоненти, які можуть викликати сумніви. Перший. Чи літературне шістдесятництво справді знаменувало собою те явище, яке можна вважати епохою в літературній та суспільно-політичній історії України? Другий. Чи поезія Василя Симоненка зокрема, може виступати основоположним символом, який визначає епоху?

6

ЛІТЕРАТУРА. КРИТИКА. ЧАС

Літературна
Україна

Поезія Василя Симоненка як символ епохи шістдесятництва

До 80-ліття від дня народження поета

Михайло КОСІВ

Винесене у заголовок твердження містить два компоненти, які можуть викликати сумніви. Перший. Чи літературне шістдесятництво справді знаменувало собою те явище, яке можна вважати епохою в літературній та суспільно-політичній історії України? Другий. Чи поезія узагалі, а поезія Василя Симоненка зокрема, може виступати основоположним символом, який визначає епоху?

Розуміючи такі запитання, найпаче в молодшого покоління співвітчизників, закликаю до пошуку фактів, роздумів, аналізу. Отож: у шістдесятні роки минулого століття саме в літературі, найперше — в поезії, було започатковано феномен, які у дев'яності призвели до краху комуністичної ідеології, зникнення з мапи Європи «соціалістичного табору». Моє покоління не з газет, а з реальної дійсності знає ціну гасла: «У пролетарів немає Батьківщини, зате здобудуть вони весь світ». Що це означало на практиці? Та немає ніякої окремої України, ані — боронь, Боже, — української нації, історії, мови, культури (історичної пам'яті), української Церкви, натомість утворюється нова історична спільність — радянський народ. Бути українцем, а тим паче українським

Оксана Пахльовська, поетеса, перекладач, критик зі світовим досвідом. Вона написала статтю «Українські шістдесятники: філософія бунту», в якій читаємо: «Шістдесятні роки, їхня пам'ять, їхня філософія, їхній спадок, їхня еволюція є палючою, магматичною основою української сучасності».

Бунт шістдесятників став початком виходу України з історичного небуття за радянських часів і відкрив дорогу боротьбі за незалежність країни у 80-ті роки. Отже, перемога 1991-го почалася на духовних барикадах 60-х.

Шістдесятництво охоплює практично всі сфери інтелектуального та мистецького самовияву української еліти. І саме тому шістдесятництво не є літературною школою чи мистецьким напрямом. Шістдесятництво є філософським феноменом, і, як таке, є новим відліком часу інтелектуальної історії України. Через те і в літературному, і в мистецькому процесі феномен шістдесятництва репрезентуватимуть окремі масштабні постаті з цілком різними — іноді протилежними орієнтаціям» (У вирі шістдесятницького руху. — Львів: Каменяр, 2003. — С. 77—78).

Отже, запам'ятаймо дуже важливе для нашого часу визнання: не шукаймо в поезії Василя Симоненка утвердження новітньої літературної школи чи створення небувало до цього літератур-

*Ради тебе перли в душі сію,
Ради тебе мислю і творю...
Хай мовчать Америки й Росії,
Коли я з тобою говорю.*

Найкраще ситуацію із використанням «зброї ворога» висловив триразовий політв'язень (загальний стаж — 17 років), «лекіський генерал» (за визначенням політв'язня Михайла Хейфеца) Вячеслав Чорновіл. Виступаючи на обговоренні своїх праць, висунутих на здобуття Шевченківської премії (лютий 1996 року), він казав: «Ми часто навіть Леніна цитували. І дехто сьогодні з наших критиків, а в мене їх, знаєте, дуже багато, дістаючи якусь мою річ (правда, в мене цього було менше, цього більше було в Дзюби й інших), де я там щось цитував Леніна, каже: дивіться, він був комсомольцем за переконаннями і лєнінізмом. А інші, мої приятелі, нагадують тоді мою фразу, яку я говорив десь із 60-х років про використання оцих їхніх цитат і т. д. Я казав: «А ми їхньою голоблею та по їхніх же дурних головах». Отак ми це тоді робили — і Дзюба так само робив, і всі інші» (В'ячеслав Чорновіл. Твори в 10 томах. — Т. 2. — К.: Смолоскип, 2003. — С. 59).

Хоча, заради справедливості, маємо сказати, що не всі тоді «так робили». Було чимало таких, що воліли роками мовчати, але не сквернити себе поганню. Або писали для «шухляди» чи

обіг проходить крізь них. Є такі, чия творчість стає мовби часткою нашого буття, часткою повітря, яким ми дихаємо, і тих ландшафтів, що нас чарують, і помислів, що ними живемо. Симоненко такого типу поет. По таких читач вивіряє свої емоції, свої заповітні думи» (Василь Симоненко. Лебеді материнства. — К.: Молодь, 1981. — С. 8).

Уже після першої збірки «Тиша і грім» (1962) стало очевидно: в українську літературу прийшла потужна, оригінальна творча особистість. Заголовок книжки походить від циклу із дев'яти віршів під такою ж назвою, присвячених кохання поета, його освідченню: «Все одно я люблю твої очі // І волосся твоє сумне». Однак, крім щирих інтимних настроїв, тут вчувалося народження нової («громадової») людини, яка не миритиметься з таким станом душі, коли «... нема ні початку, ні краю // Цій чудотній німії і нудній німоті...» Бо:

*Грім ударив мені в зруди,
Грім з ясною неба.
Губив у серці тишу,
Розпанахав спокій —
Я стою і вітром дышу
На землі широкій!*

Критика виокремляла заземленість творів поета, його увагу до незвичної на ті часи проблематики конкретних буднів, клопотів людей, зосередженість на долях земляків, про які не прийнято було писати. Часто цитували рядки із віршів «Жорна», «Баба Ониса», «Піч», «Процання Федора Кравчука, колгоспного конюха, зі старою хатою», «Дід умер», «Мій родовід». Це люди із реального життя, сусіди, односельці. Сам Симоненко був до краю вимогливим, сказати б — знушально-критичним щодо своїх перших писань, першої збірки. Ув «Окрайцях думок. Щоденник» за 18.IX.1962 р. він записує таке визнання: «Земля вже двадцять восьмий рік несе мене навколо сонця. Мало встиг я зро-

Кольтовер, Віталій. Пугач, Ольга. Наш земляк – Ілля Мечников (15 травня 1845 - 15 липня 1916) // Літературна Україна. – 2016. – № 26. – С. 14-16.

Ілля Мечников передовсім відомий як лауреат Нобелівської премії з фізіології та медицини за 1908 р. за відкриття фагоцитозу, але його можна закономірно вважати «батьком» геронтології – медико-біологічної науки, що вивчає старіння організмів. Він же для цієї дисципліни вперше запропонував і назву від грецьких слів *geron* (старець) *logos* (слово, поняття, вчення). Ця наука мала дати відповідь на основні питання – чому ми старіємо і чи можливо уповільнити цей процес.

14

ОСОБИСТОСТІ

Літературна Україна

Наш земляк – Ілля Мечников

(15 травня 1845—15 липня 1916)

Оптимістична біологія

Ілля Мечников передовсім відомий як лауреат Нобелівської премії з фізіології та медицини за 1908 р. за відкриття фагоцитозу, але його можна закономірно вважати «батьком» геронтології – медико-біологічної науки, що вивчає старіння організмів. Він же для цієї дисципліни вперше запропонував і назву від грецьких слів *geron* (старець) *logos* (слово, поняття, вчення). Ця наука мала дати відповідь на основні питання – чому ми старіємо і чи можливо уповільнити цей процес.

Будучи оптимістом, він у книзі «Продовження життя: оптимістичні дослідження» найбільш повною мірою виклав «оптимістичну філософію», що спонукала його до праці в цьому напрямку. Книга доводила, що збільшення довголіття може бути досягнуто завдяки прогресу медичної науки, який, у свою чергу потребує масових колективних зусиль. Мечников вірив, що наше пряме зобов'язання як мислячих істот – боротися зі смертю як з головною «дисгармонією» і злом природи.

Він невтомно підкреслював, що кожен випадок смерті має певну причину, з якою можна боротися і яку можна усунути. І в цьому сенсі будь-яка смерть – «примусова», а не «природна». Той факт, що ніхто не уникає смерті, не робить смерть виправданою чи прийнятною. Смерть від старіння не є винятком. Як Мечников недвозначно стверджував: «Усе дають помітати, що спостерігають, навіть схоже на хворобу. Тим

якщо коли-небудь нам вдасться побороти патогенні мікроорганізми, які викликають нашу передчасну кончину, термін людського життя може бути значно подовжено.

Відносно можливостей подовження людського життя, погляди Мечникова можуть здатися парадоксальними. З одного боку, він вірив у потенціальне безсмертя, пропонував детально розроблені методи подовження життя і з презирством ставився до суїцидальної «песимістичної філософії» (як, наприклад, філософія Артура Шопенгауєра та Філіпа Майнлендера, які закликали відмовитися від пошуків подовження життя).

У 1908 р. Мечников, що працював у той час у Парижі, писав: «Достатньо кількох рядків, щоб викласти наші відомості про старість, так мало ми знаємо про неї». Від ствердження бажаності боротьби зі старінням і необхідності збільшення тривалості здорового життя Мечников перейшов до формулювання теорії старіння і, ґрунтуючись на теорії, до пропозиції фактичних або потенційних засобів втручання у процеси старіння для досягнення довголіття. Практичні пропозиції Мечникова для можливого подовження життя шляхом впливу на її матеріальні біологічні механізми містили, в основному, мікробіологічні та токсикологічні методи, що можна орієнтовно визначити як «усунення шкідливих елементів». Також він писав про гормональну терапію, трансплантації ендокринних залоз та регенерації, що можна в цьому

ний опис відповідав різним сучасним уявленням про старіння і смерть, таким як затвердіння білка, випаровування, імунна саморуйнація і рак. Відповідно, загальний шлях до подовження життя бачився у підсиленні «благородних» елементів, з одного боку, і, у той же час, послаблення та знищення примітивних і шкідливих елементів. Іншими словами, по суті, пропонувалося «давати» та «віднімати» елементи до досягнення балансу. Мечников вказував на інфекційні захворювання як одну з головних причин завчасної («насилницької») смерті, але також підкреслював, що ці захворювання можна вилікувати. Перераховувалися деякі

Серед токсичних продуктів обміну речовин особлива увага приділялася Мечниковим продуктам кишкової мікрофлори. Ці токсини, за його теорією, сприяли функціональній недієздатності та загальній дегенерації організму, та, зокрема, призводили до розвитку склерозу тканин. Токсини, вироблені кишковими бактеріями, з одного боку, стимулюють активність «благородних» функціональних елементів організму, а з другого – послаблюють «благородні» тканини. Стабільність та довголіття (які також асоціюються Мечниковим з «правильним способом життя», або ортобіозом) повинні були бути досягнуті шляхом захисту за укруп-

Виставка під такою назвою, присвячена 160-річчю з дня народження Івана Франка, відкрилась у залах Музею книги і друкарства України. Жоден українець не зміг перевершити Франкової працездатності. Творча енергія поета, прозаїка, перекладача, науковця, громадського діяча вимірюється шістьма тисячами творів. За сорок років діяльності Іван Франко надрукував понад 220 окремих видань.

■ ВИСТАВКИ

«Вірю в силу духа...»

Виставка під такою назвою, присвячена 160-річчю з дня народження Івана Франка, відкрилась у залах Музею книги і друкарства України.

Жоден українець не зміг перевершити Франкової працездатності. Творча енергія поета, прозаїка, перекладача, науковця, громадського і політичного діяча вимірюється шістьма тисячами творів. За сорок років діяльності Іван Франко надрукував понад 220 окремих видань.

На виставці представлені книжки з колекції Музею книги і друкарства України та прижиттєві видання з особистої бібліотеки автора. Це поетичні збірки: «Мій Ізмарагд» (1898), «Semper tiro» (1906), «Зів'яле листя» (2-е вид., 1911). Експонується друге видання драми «Украдене щастя» (1901), дві редакції повісті «Воа constrictor» (1884, 1907), а також збірки оповідань «Галицькі образки» (1885), «В поті чола» (1903—1905) та ін.

Вершиною Івана Франка-лірика стала поема «Мойсей», створена в 1905 р. У пролозі до неї Франко навів слова, що надихали його впродовж усього життя: «Вірю в силу духа...» Експонується перше видання твору, що збереглося в небагатьох примірниках.

З-поміж видань для дітей представлені твори «Лис Микита» (1891), «Пригоди Дон Кихота» (1892), «Коли ще звірі говорили» (1903).

Франко — автор кількох сотень праць із літературознавства, зокрема, численними є

Фото 1875 р. з колекції Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка

сько-руської літератури» (1910). Серед інших наукових досліджень — праці з мовознавства («Етимологія і фонетика в южноруській літературі», 1894), фольклору «Жіноча неволя в руських піснях народних» (1893), «Галицько-руські народні приповідки» (1908).

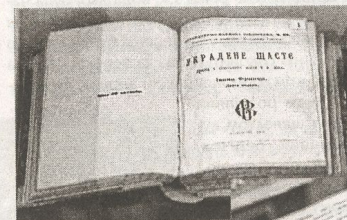
1908 р. Іван Франко підготував та надрукував на доручення філологічної секції НТШ двотомне видання творів Шевченка під назвою «Кобзар». Книжка перевершувала всі попередні збірки творів Шевченка за кількістю поезій і багатством їх варіантів.

У XX ст. разом із встановленням радянської

Найбільшим здобутком франкознавства стало зібрання художньої та наукової спадщини І. Франка у 50-ти томах («Наукова думка», 1976—1986), впорядковане співробітниками Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР під керівництвом Є. Кирилюка. Наступні видання творів Франка вже друкуються за текстами цього зібрання. У 2002 р. стало можливим видати збічник «Мозаїка», куди ввійшли праці, відсутні у «Зібранні творів у 50 т.». Впродовж 2008—2011 рр. додруковано ще 5 томів франкіани.

У II пол. XX ст. видання Франка виходили багатотисячними накладками у видавництвах «Дніпро», «Наукова думка», «Каменярь», «Веселка». Серед упорядників та авторів передмов — Г. Вервєс, Ю. Шевельов, М. Мороз, В. Яременко, Д. Павличко.

Після здобуття Україною незалежності найчастіше друкуються ліричні твори І. Франка та видання для дітей.

Прижиттєві видання творів І. Франка

Творча спадщина ювіляра сьогодні звучить англійською, польською, литовською, німецькою та іншими мовами. Експонується видання «Народе мій. Пролог до поеми „Мойсей“ мовами народів світу» (1989).

Портрет Франка пензля Івана Труша — з колекції Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Це перше з трьох аналогічних зображень портретованого, виконане на поч. XX ст.

Унікальними експонатами є автографи Івана Франка, надані відділом рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. Це — автобіографія письменника, датована 7 лютого 1889, уривок дослідження про Варлаама і Йоасафа, поема «Смерть Каїна», фрагменти праці «Галицько-руські народні приповідки», а також автограф поеми «Мойсей» у записній книжці та план твору.

Загалом на виставці представлено понад 250 експонатів книжкової та образотворчої франкіани. Так, 115 видань — з колекції Музею книги, ще 20 прижиттєвих видань Франка — з бібліотеки ювіляра, що зберігається в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

Рушники з Франківського краю надані Національним музеєм українського народного декоративного мистецтва.

На відкритті виставки в переповненому залі виступили із роздумами про роль Івана Франка в українській літературі та громадсько-політичному житті суспільства відомі науковці, літературознавці, громадські й політичні діячі.

Серед них: заступники директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Сергій Гальченко та Микола Сулима, знані науковці Дмитро Степовик та Микола Сядристий, поет Іван Пала, громадсько-політичний діяч Іван Заск

«Нема на світі України, немає другого Дніпра»

Тарас Шевченко

Дякуємо за увагу!

Бібліотека ОНАЗ ім. О.С. Попова